

EEVA LUHTAKALLIO

Pienuudesta ja epäröinnistä

Sotilasoperaatioon osallistuvan nuoren miehen äiti päättää paeta kotoaan, jotta ei voisi saada tietoa poikansa kuolemasta David Grossmanin romaanissa *Sinne missä maa päättyy* (2008). Äiti tekee mielikuvitusopimuksen kohtalon kanssa: jos hän ei ole paikalla tiedonannon tuojien sotilassaappaiden pysähtyessä hänen ovelleen, poika pysyy hengissä. Hän jättää kännykän kotiin, ottaa taksin erämaan reunaan ja alkaa patikoida. Pelkää, kävelee eteenpäin, näkee yöt painajaisia, kävelee eteenpäin. Mukana kulkee vanha ystävä, jolle äiti alkaa vähitellen kertoa pojastaan. Pojasta puhuminen on osa hengissäpitosopimusta.

Samastun tähän romaanihenkilöön vahvasti, vaikka toki ymmärrän, että monille hänen toimensa ja järkelynsä olisivat ennen muuta vakava-asteisen (pelko)neuroosin kuvaus. Mutta uskon, että hiukan tämän kaltaista maagista ajattelua harrastavat kaikki ihmiset. Ainakin harrastivat lapsina: jos toistan saman hokeman kuusi kertaa joka ilta, kaikki on aamulla ennallaan, jos saan ylitettyä kadun astumatta suojatien valkoisille viivoille, jos pääsen portaat ylös kahdella loikalla, jos lasken oikein nopeasti sataan... Toiset jalostavat nämä sopimukset aikuistuessaan kotoisiksi neurooseiksi, toiset unohtavat koko jutun ja ottavat järjen ohjenuorakseen – tai ainakin luulevat ja uskovat tekevänsä niin.

Grossmanin romaanihenkilö pelkää kuin eläin, ruumiillaan ja vaistoillaan, tuntee poikaansa uhkaavan tilanteen fyysisenä kipuna. Hän pelkää ja pakenee. Mutta samalla hän on kovin rohkea. Rohkeus on tässä tarinassa pienuuden tunnustamisessa. *Eräänä aamuna katson itseäni peiliin ja totean: en uskalla.* Uskaltamisen ja rohkeuden yhteyshän esitetään useimmiten toisin, mutta ei se niin itsestään selvä ole. Ajassa, jossa esiintyy toistuvasti varsin kyseenalaisia sankaritekoja, tuntuu tärkeältä pohtia rohkeuden, pelon, järjen ja tekojen yhteyksiä.

Talent-ohjelmien ja julkisuuden hehkun täyttämässä maailmassa ajatus rohkeudesta ei-uskaltamisena on totta kai outo. Epävarmuushan pitää karistaa, hypätä epä-mukavuusalueille, uskaltaa, antaa mennä. Epäröinti ja ujestelu tiputtavat jatkosta saman tien, oli miten hyvä tahansa. Suuria tekoja tehdään vain uskaltamalla, itsensä ylittämällä.

Grossmanin äitihahmoa pohtiessani internet tupautti silmiini jutun *Vanity Fairista* vuodelta 2007. Se kertoi amerikkalaisen taiteilija-ohjaaja-julkkisparis-

kunnan Theresa Duncanin ja Jeremy Blaken itsemurhasta, jotka he tekivät viikon sisällä toisistaan. En muista koskaan kuulleen heistä, mutta jostain syystä jäin nyt lukemaan. Duncan oli pelikehittäjä, ohjaaja, kirjoittaja ja bloggari, Blake kiitetty kuvataiteilija. Tarina meni jotenkin niin, että nämä suuresti ihaillut, toisiinsa ”äärimmäisen rakastuneet” ja suunnattoman energiset ihmiset kiertyivät vähitellen vainoharhaisten ajatusten verkoihin, alkoivat pelätä kaikenlaista, syyttelivät ihmisiä, skientologiaa ja CIA:ta kurjuudestaan – ja tappoivat sitten itsensä yksi toisen perään. Jäin miettimään näiden ihmiskohtaloiden kuvausta, joka toistaa julkisuuspuheen kaavaa julkisten ominaisuuksista traagista taustaa vasten.

Toinen oli kuulemma ”maailman itsevarmin ihminen”, joka halusi tulla kuuluisaksi ja huomatuksi, toinen taas ihaili sankaritarinoita ja sankaruutta yli kaiken. Heidän kauneuttaan, *cool*huttaan ja luomisvoimaansa ylistettiin, ja tarinan loppua hämmästeltiin, surkuteltiin. Suuruuden tarina loppuu pienuuteen, miten ihmeessä. No, tietenkin loppuu. Mutta miten on niin helppoa uskotella ihmisille, ettei näin olisi? Että sankarillinen, itsensä yhä uudelleen ylittävä, yhä huimempiin urotekoihin ja luovuuden räiskeeseen yltävä suuruus olisi totta? Kai me niin toivomme, että jos suuruus olisi totta, myös se meidän sisällämme pelosta vikisevä pieni eläin olisi piilotettavissa, taittavissa pois, korvattavissa voittajaolennolla. Ehkä jokaisesta voikin tulla suuri ja itsensä ylittävä? *Yes you can?* Huolimatta kaikista niistä pienistä pysähtyneistä hetkistä, joina varmuus on kauempana kuin kuutamo ja joina rohkean julkisivun ylläpitäminen edellyttää verenmakua suussa.

Myös Grossmanin tarina kertoo varmuudesta ja itsensä ylittämistä. Nainen ylittää itsensä kohdatessaan pelkonsa ja kieltäytyessään ottamasta järkeä käteen, tai oikeastaan vastatessaan järjettömyydellä sodankäynnin järjettömyyteen. Hän on epävarma, epäuskoinen ja epätoivoinen, mutta ei halua toimia odotetusti. Hän haluaa paeta. Näistä lähtökohdista kasvaa tarina, jolla on väkevä sodanvastainen sanoma.

Siinä missä talenttien varmuuden illuusio ja sen ihaileminen kotisohvalta käsin saattaa olla jollain tavoin pettävän lohdullista, maailma on tunnetusti melko satumanvarainen elinympäristö. Ihmiselämä on täynnä vaaroja ja epävarmuustekijöitä, joista monista olemme erityisen hyvin perillä nykyisessä mediamaisemassa.

Miten tässä tilanteessa voi selvitä? Mistä valtaosalle ihmisistä löytyy usko, toivo ja lohtu jatkaa eteenpäin lentonnettomuudesta, terrori-iskusta, autokolarista ja tartuntataudista toiseen? Miten pärjäävät kaikki ne tavalliset ihmiset, joista kukaan ei kirjoita ja jotka eivät tapa itseään tai ketään muutakaan?

Ranskalainen sosiologi Laurent Thévenot kirjoittaa ihmiselämän sidoksista ja monimutkaisessa maailmassa selviytymisestä. Miten ihmiset enimmäkseen kykenevät elämään toistensa keskuudessa ristiriitoja väkivallatta ratkoen ja jollain tavoin toistensa näkökulmia käsittäen? Thévenot’n mukaan tarvitsemme kolmenlaisia sidoksia. Ensinnäkin käytämme ”julkisia” sidoksia, joiden varassa voidaan kiistatilanteissa vedota yhteisen hyvän eri ulottuvuuksiin ja koetella, mihin oikeutukseen vetoava argumentti on pätevin milloinkin. Toiseksi nojaudumme sidoksiin, joiden varassa toteutamme yhdessä erilaisia suunnitelmia. *Business-as-usual*, näin hommat hoituvat, neuvotellen ja yhteiseen päämäärään suunnaten. Kolmantena ovat sidokset, joiden ansiosta tunnemme olomme turvalliseksi. Näitä sidoksia voidaan ajatella ”tunnesiteinä”, mutta ne eivät palaudu yksinomaan emootioihin vaan yhdistävät meidät paikkoihin, esineisiin, toisiin ihmisiin, eläimiin, maisemiin, lauluihin tavalla, jota on usein vaikea eritellä sanoin. Siten, että tunnemme olomme kotoisaksi. Siten, että uskallamme jopa olla pieniä ja toisten kannateltavina.

Tarvitsemme näitä kaikkia kolmea meidät yhteiselämään kiinnittävää sidosta. Mutta kolmannen tason sidokset saavat meidät luottamaan elämään ja toisiimme niin, että on mahdollista myös joskus menettää rohkeutensa. Näiden sidosten haurastuminen tai joutuminen – yksityisesti tai yhteiskunnallisesti – ahtaalle on vaarallista niin yksilöille kuin yhteisöille. Niiden haurastuessa sanaton mukavuudentunne ja luottavaisuus joudutaan korvaamaan keinotekoisilla varmuuksilla. Ne puolestaan ruokkivat illuusiota, jonka mukaan suuruus ja varmuus ovat yksilöominaisuuksia ja elämä yksilön hallinnassa oleva asia.

Suuruuden- ja varmuudenkuvitelman kanssa voi kaikesti myös elää. Kunnes sotilassaappaat pysähtyvät ovelle. Silloin sitä ei enää ole. Toki kuvitelman kanssa voi myös kuolla jähmettyneenä minuuteen vailla mittasuhteiden tuntua, ehkäpä vailla myötätunnon kokemusta ja, niin, vailla armoa itseä ja muita kohtaan. Se onkin tragedia vailla vertaa. Ehkä.